

MARGARETHA AF UGGLAS:

Fonden som inte behövs

Att tala om AP-fonderna är egentligen felaktigt, skriver riksdagsledamoten Margaretha af Ugglas. Det är fråga om en fond med fyra styrelser. Det är dessutom en fond som inte behövde finnas till. Den allmänna tilläggspensioneringen betalas med löpande avgifter och inte av fonden. Denna är en form av tvångssparande, och "avgiften" till fonden är en skatt som alla andra. Man använder ord som "löntagarnas pengar" men löntagarna har ingenting att säga till om hur deras pengar skall skötas. Från början förnekade regeringspartiet att systemet var avsett att främja en socialisering, men nu bryr man sig knappast om att dölja att en sådan pågår.

AP-fonden — för "fonderna" är egentligen bara en fond, fastän den utrustats med fyra fondstyrelser — är unik inte bara genom sitt omfång, de många miljarderna som står upptagna i dess balansräkning, utan också genom att förslaget om dess tillblivelse medförde det hittills enda nyvalet i Sveriges moderna politiska historia. Proposition nr 55 avslogs som bekant av 1958 års vårriksdag varefter regeringen föranstaltade om riksdagsupplösning.

I vår var fondens yngsta telning "den fjärde AP-fonden", den som skall köpa aktier, på väg att göra om bedriften. Bland alla de tänkbara nyvalsfrågor som diskuterades — och dog — under våren var AP-fondsfrågan den som höll sig längst och som försakade mest stridsskrammel. LO:s Gunnar Nilsson förklarade med myndig stämman att i denna fråga skulle socialdemokratin aldrig vika sig. Så blev det också, med Gunnar Hedlunds benägna medverkan, en kompromiss mellan socialdemokrati och center.

AP-fonden är fonden som inte behövde finnas till. Fonden är *inte* nödvändig för att trygga pensionerna. Den allmänna tilläggspensionering som riksdagen beslöt om 1959 är i själva verket baserad på fördelningssystemets princip: det vill säga att utbetalningar av pensioner skall finansieras med löpande avgifter. Det kan vara intressant att erinra sig att högerns och folkpartiets gemensamma linje byggde på premiereservmetoden, vilken erfordrade fondbildning, som dock skulle äga rum i företagen och i försäkringsväsendet och därmed bli decentraliserad.

Motiveringen

Vad var då motivet för AP-fondens tillkomst? Jo, dess tillskyndare socialdemokraterna använde sig av ingenting mindre än vackra samhällsekonomiska argument: Sparandet i samhället behöver ökas! En allmän tilläggs pensionering kan förväntas leda till ett bortfall av frivilligt trygghets-sparande, som måste ersättas med sparande i form av en pensionsfondering. Och därutöver möjliggör ett ökat sparande över huvud en snabbare utbyggnad av produktionsapparaten och därmed en produktions- och välbefindningsökning.

Mången god högerman kunde finna det svårt att gå emot sådana resonemang, men det gjorde ändå borgerligheten och det på bestämda grunder. För det första är inte ett kollektivt tvångssparande rätt väg att nå valfrihetens och ägardemokratins samhälle. För det andra stod det redan på 50-talet klart för insiktsfulla bedömare vad socialdemokraterna egentligen avsåg med sin centrala fond. Visserligen förnekade statsminister Erlander då som under hela 60-talet energiskt socialiseringsmotivet, men det fanns andra socialdemokrater som inte var lika angelägna att dölja verkligheten för väljarna. Riksdagsman Stellan Arvidson förklarade t ex att "De fonder som samhället får genom denna pensionsreform skapar också förutsättningarna för en socialistisk politik och ger samhället möjligheter att överföra produktionsmedlen i sin ägo." Statsrådet Ulla Lindström menade att "Ytterst gäller det makten över samhällsekonomin" och finansminister Sträng tyckte att "vi kom-

mer med denna fond kunna leda kapitalströmmen dit vi vill gå".

Propagandan

AP-fonden och ATP-systemet har ända sedan dess tillblivelse varit omgiven av mycken falsk propaganda. När systemet infördes hette det från socialdemokratisk sida att det är arbetsgivarna som betalar pensionerna. Så småningom fann regeringen och LO det mera matnyttigt att börja tala om "löntagarnas pengar", och det har numera blivit det vedertagna begreppet. Verkligheten är naturligtvis den att ATP-avgiften är en av riksdagen bestämd avgift på samma sätt som alla andra statliga skatter och avgifter. Om något så är AP-fonden således statens pengar. Med regelbundenhet återkommer också i valdebatterna påståendet att höger/moderaterna var emot den allmänna tjänstepensioneringen. Fakta är att centern var det enda parti som inte ville ha den allmänna pensioneringen, medan höger och folkparti önskade ett annorlunda system. Den största myten av alla, talet om AP-fondens ickesocialistiska natur, levde i hela tio år innan LO icke kunde bärga sig längre utan krävde att miljarderna skulle få användas även för aktieköp.

Socialiseringen

AP-fonden har vuxit långt snabbare än vad som från början förutsågs, bl a på grund av att räntefoten hela tiden underskattats. Den Allmänna Pensionsberedningen trodde 1957 att fonden 1980 skulle ha nått 40 miljarder. Vid halvårsskiftet i

år passerade fonden 70-miljarder-strecket och är enligt de färskaste beräkningarna 1980 uppe i 165 miljarder. Men AP-fondens storlek och betydelse förstås bäst om man ser den i relation till andra kapitalbildare i landet. 1963 svarade hushåll och enskilda företag för 50 procent av sparandet i Sverige medan AP-fonden svarade för 16 procent. 1972 hade hushållens och företagens andel av kapitalbildningen sjunkit till 31 procent medan AP-fondens vuxit till 37 procent. Och den utvecklingen fortsätter.

Vad som har skett på kreditmarknaden under 1960-talet bl a på grund av AP-fondens tillkomst är en funktionssocialisering av stora mått. En snabbt växande andel av kapitalströmmarna i landet passerar statens hand. Men, invänder kanske någon, de flesta som arbetar på kreditmarknaden är nöjda med AP-fonden. Det mesta fungerar som förut och AP-fonden slussar sina medel via banker och andra mellaninstitut. Det är riktigt att AP-fonden hitintills har skötts på ett föredömligt "blandekonomiskt" sätt. Men de potentiella styrmöjligheterna finns där lika fullt för en maktsugen regering. Bo Jonas Sjölander, ny chef för AP-fonden, tidigare statssekreterare i finansdepartementet,

har nog rätt när han i ett anförande i maj förklarade att en av de stora politiska frågorna framöver blir hur denna stora kollektiva kapitalförvaltning skall skötas. Kapitalmarknadsutredningen funderar som bäst över dessa frågor, och i bakgrunden skymtar en dragkamp mellan Riksbanken och AP-fonden. Riksbanken vill inte se sin roll som utformare av landets kreditpolitik hotad.

Det var om den så kallade fjärde AP-fonden som vårens politiska strid stod, och det är naturligtvis AP-fondens nyförvärvade rätt att köpa aktier som utgör det verkliga hotet mot vår blandekonomi. Med vår nationella vana att skynda långsamt och försiktigt kommer socialiseringsivrarna på vänsterkanten att många gånger få tillfälle att vrida sina händer över Lennart Dahlströms och den fjärde fondstyrelsens allmänna borgerlighet och tvehägsenhet. Men så småningom kommer de radikala att bli allt belåtnare. 500 miljoner är inte så litet pengar att köpa aktier för, och utan regeringsskifte blir miljonerna fler. Hjälper sedan också Carl Lidbom till genom att ändra aktiebolagslagen så att olika rösträtt för aktier förbjuds, blir kanske t o m Aftonbladet förnöjt.